

УДК 343.98.06:351.74(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.3.22>

С. В. Дарій,

викладач кафедри кримінально-правових
дисциплін інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ

В. С. Сініченко,

аспірант кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету
внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ВЗАЄМОДІЇ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА- ВИБУХОТЕХНІКА ЗІ СЛІДЧИМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У статті досліджується поняття та особливості взаємодії судового експерта-вибухотехніка зі слідчими Національної поліції України під час досудового розслідування.

Досліджено значення дефініції «взаємодія» та її сутність у контексті діяльності судового експерта-вибухотехніка та слідчого. Наголошено на важливості узгодженості дій між цими ключовими учасниками досудового розслідування, яка включає три елементи: місце, час і мету.

Проаналізовано різні визначення поняття «взаємодія» у юридичних джерелах та запропоновано власне уточнене визначення, яке полягає в тому, що взаємодія судового експерта-вибухотехніка зі слідчим Національної поліції України під час досудового розслідування – це врегульована кримінальним процесуальним законодавством та іншими нормативно-правовими актами спільна діяльність цих суб'єктів, спрямована на всебічне, повне та об'єктивне дослідження обставин кримінального провадження, пов'язаного з вибуховими речовинами, для встановлення істини та забезпечення законності.

Окрему увагу в статті приділено особливостям взаємодії судового експерта-вибухотехніка та слідчого Національної поліції України під час призначення та проведення судової експертизи вибухових предметів та вибухових речовин. Підкреслено, що слідчий, який розслідує злочини, пов'язані з вибухами, може бути присутній під час проведення таких експертиз, що сприяє ефективній взаємодії між слідчим та експертом.

Зроблено висновок, що ключовими аспектами взаємодії судового експерта-вибухотехніка зі слідчим Національної поліції України є незалежність та рівноправність, компетенція, узгодженість дій та законність.

Загалом, взаємодія судового експерта-вибухотехніка зі слідчим Національної поліції під час досудового розслідування є складним та багатогранним процесом, що ґрунтується на принципах законності, професіоналізму, незалежності та співпраці. Ефективна взаємодія між цими суб'єктами є запорукою успішного розслідування злочинів, пов'язаних з вибухами та забезпечення справедливості у кримінальному провадженні.

Ключові слова: дефініція, взаємодія, судовий експерт, експерт-вибухотехнік, слідчий, Національна поліція України, досудове розслідування, вибухотехнічна експертиза, кримінальне провадження.

Постановка проблеми. Ефективне розслідування злочинів, пов'язаних з вибухами, є складним завданням, що потребує професійної та злагодженої

роботи судового експерта-вибухотехніка та слідчого. Незважаючи на значний розвиток криміналістичної техніки та експертних методик, питання взаємодії між

цими ключовими учасниками досудового розслідування залишається недостатньо дослідженим.

Актуальність дослідження взаємодії судового експерта-вибухотехніка зі слідчими Національної поліції України під час досудового розслідування значно зростає в умовах військової агресії РФ та запровадженого в Україні воєнного стану. Масове використання вибухових пристроїв, мін та артилерійських боєприпасів на території бойових дій та у прифронтових регіонах значно ускладнює процес криміналістичного дослідження вибухових речовин і механізмів. Це вимагає підвищення ефективності співпраці між експертами-вибухотехніками та слідчими підрозділами для оперативного встановлення обставин злочинів, ідентифікації використаних вибухових засобів та осіб, причетних до їх застосування.

В умовах війни перед експертами та слідчими постають нові виклики, пов'язані з документуванням воєнних злочинів, кваліфікацією дій окупаційних військ, аналізом характеру пошкоджень, спричинених вибуховими пристроями, та встановленням їх походження. Необхідність швидкого реагування на факти використання вибухових засобів вимагає від експертів-вибухотехніків не лише глибоких теоретичних знань і практичного досвіду, а й оперативного обміну інформацією зі слідчими, тісної координації дій та впровадження сучасних методів криміналістичних досліджень.

Важливим аспектом є також вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності вибухотехнічних підрозділів та механізмів їхньої взаємодії з правоохоронними органами, що має сприяти підвищенню ефективності досудового розслідування вибухонебезпечних інцидентів як у кримінальних провадженнях, так і в контексті фіксації воєнних злочинів.

Таким чином, дослідження поняття, особливостей і проблем взаємодії судового експерта-вибухотехніка зі слідчими Національної поліції набуває особливої значущості в умовах воєнного часу, оскільки його результати можуть сприяти підвищенню ефективності протидії злочинним діям, пов'язаним із вибуховими пристро-

ями, та покращенню криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Теоретичними питаннями взаємодії судового експерта зі слідчими та іншими представниками правоохоронних органів під час досудового розслідування займалися: І. В. Басиста, В. Д. Берназ, В. І. Галаган, І. В. Гори, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. П. Колмаков, В. О. Коновалова, Є. Д. Лук'яничков, А. В. Мовчан, О. І. Мотлях, О. В. Одерій, І. В. Пирог, М. В. Салтевський, та інші.

Водночас, на жаль, окремих досліджень, присвячених поняттю взаємодії експерта-вибухотехніка зі слідчими Національної поліції України під час досудового розслідування, у вітчизняній юридичній науці проведено не було.

Мета статті – є дослідження поняття взаємодії судового експерта-вибухотехніка зі слідчими Національної поліції України під час досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до розгляду сутності поняття взаємодії судового експерта-вибухотехніка зі слідчими Національної поліції під час досудового розслідування, необхідно дослідити значення самої дефініції «взаємодія».

Так, згідно з сучасними українськими словниками, поняття «взаємодія» визначається наступним чином. Взаємодія – це взаємний вплив, дія один на одного двох або кількох об'єктів, явищ, сил і т. ін. [1, с. 145].

Взаємодія – це взаємний вплив, дія один на одного; філософська категорія, що відображає процес взаємного впливу об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість і зміну [2, т. 2, с. 65].

Взаємодія – вплив однієї реалії (тіла, елементарної частинки, біологічної істоти, людини, співтовариства) на іншу реалію, що змінює їхню динамічну поведінку [3, с. 182].

Отже, на нашу думку, у загальному значенні, взаємодія – це процес, під час якого два або більше об'єктів (суб'єктів) впливають один на одного, змінюючи стан або поведінку один одного.

Зважаючи на те, що взаємодія відображає процеси впливу об'єктів один на одного, встановлення зв'язків між ними

також є важливим аспектом людської діяльності, пізнання та існування, її розуміння може різнитися залежно від наукової галузі, в якій вона досліджується. У різних сферах науки цей термін наповнюється специфічним змістом відповідно до контексту його застосування.

Також під взаємодією, у загальному сенсі, розуміють спільну діяльність декількох суб'єктів, спрямовану на досягнення спільного результату. Однак реалізація цієї мети неможлива без виконання окремих завдань, які постають перед кожним учасником процесу. Тому на думку Чичиркіна А. О., взаємодія стає ефективною лише тоді, коли досягнення спільної мети вимагає використання засобів і можливостей, якими володіють різні служби, підрозділи і коли кожний суб'єкт окремо не може досягти цієї мети лише власними силами [4, с. 58].

Ключовою характеристикою взаємодії є горизонтальний характер відносин між учасниками. Вони не знаходяться у відносинах субординації, а мають рівні процесуальні можливості для досягнення спільної мети."

Велика кількість тлумачень взаємодії судового експерта зі слідчими та іншими працівниками правоохоронних органів притаманна і юридичним джерелам. Так, Н. І. Клименко під взаємодією слідчого з різними підрозділами й посадовими особами правоохоронних органів розуміє «засновану на законі і нормативно-правових актах узгоджену діяльність, спрямовану на розкриття та розслідування злочинів, а також запобігання їм» [5, с. 257]. О. М. Моїсєєв взаємодія визначена, як спільна, скоординована та спланована діяльність слідчого разом із працівниками оперативних і експертних підрозділів, яка базується на законодавстві, дотриманні принципів і розумінні можливостей кожного учасника [6, с. 381].

Проаналізовані визначення підкреслюють, що взаємодія полягає в узгодженій спільній роботі судових експертів зі слідчими та іншими працівниками Національної поліції України у межах їхньої компетенції, використовуючи відповідні методи та форми діяльності, з метою ефективного розслідування й запобігання криміналь-

ним правопорушенням. Вона передбачає організацію, планування, узгодження, впорядкування та контроль виконання спільних дій.

Ключовим аспектом взаємодії є узгодженість дій, що включає три елементи: місце, час і мету. Однак взаємодія обов'язково передбачає єдність мети, тоді як узгодженість за місцем і часом залежить від конкретних обставин розслідуваного кримінального правопорушення. Місцями взаємодії можуть бути місце події, локація проведення слідчих (розшукових) дій, приміщення експертної установи тощо. Часовий вимір взаємодії визначається проміжками, протягом яких відбуваються відповідні процесуальні дії.

Взаємодія судового експерта-вибухотехніка та слідчого Національної поліції також базується на нормативно-правовій основі, оскільки її здійснення пов'язане з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства, спеціальних законодавчих актів, а також відомчих інструкцій і методичних рекомендацій. Так, Гузела М., Канцір В. визначають взаємодію слідчого з обізнаними особами (експертами, спеціалістами) як узгоджену діяльність учасників досудового розслідування, яка ґрунтується на законодавчих та підзаконних актах. Вона передбачає оптимальне поєднання їхньої професійної співпраці та особистих відносин при збереженні процесуальної незалежності кожного із суб'єктів [7, с. 129].

Наведене визначення є надто широким, оскільки не розкриває конкретну мету діяльності та перелік завдань, які мають бути виконані. Крім того, використання терміну «особисті відносини» є не зовсім вдалим, адже у службовій діяльності вони не сприяють об'єктивності досудового розслідування. Висновки, отримані внаслідок такого розслідування, можуть бути визнані судом неналежними та недопустимими доказами.

На наш погляд, більш точним є визначення взаємодії слідчого з експертами-криміналістами, запропоноване А. О. Полянським: «Взаємодія – це спільна, узгоджена за метою, місцем і часом діяльність слідчих та працівників експертно-криміналістичних підрозділів, що ґрунтується на

законі та підзаконних нормативних актах, та здійснюється з метою успішного виявлення, запобігання та розслідування злочинів» [8, с. 231]. Цей варіант є більш конкретним та чітким, оскільки визначає чіткі межі та цілі взаємодії між слідчим та експертом-криміналістом.

Важливо відзначити, що незалежність та рівноправний статус працівників експертних підрозділів не змінюють ключової ролі слідчого в процесі розслідування кримінальних правопорушень. Саме слідчий координує весь процес розслідування, визначає послідовність слідчих (розшукових) дій і приймає рішення щодо застосування процесуальних заходів. Він також має право давати вказівки спеціалістам, зокрема щодо методів документування ходу й результатів слідчих дій, таких як фото- чи відеозйомка.

Разом із тим, хоча слідчий несе відповідальність за перебіг досудового розслідування, він не має повноважень впливати на вибір експертом засобів, прийомів чи методів дослідження доказів. Це стосується як роботи під час слідчих (розшукових) дій, так і проведення експертиз чи надання технічної допомоги. У межах своїх повноважень експерт може самостійно ініціювати певні дії під час співпраці зі слідчим.

Згідно з дослідженням В. В. Ковальова, така взаємодія ґрунтується на законодавчих нормах і підзаконних актах, що регламентують узгоджену діяльність незалежних організаційно суб'єктів із різними компетенціями. Вона має бути погодженою за місцем, часом, методами і засобами реалізації для виконання конкретних завдань, зумовлених слідчою ситуацією. Метою цієї співпраці є ефективне розслідування кримінальних правопорушень, встановлення об'єктивної істини та забезпечення правильного застосування закону [9, с. 17].

Взаємодія між слідчим Національної поліції України та судовим експертом-вибухотехніком відіграє важливу роль у процесі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вибухових пристроїв. Хоча працівники експертних підрозділів діють незалежно та рівноправно зі слідчим, саме останній здійснює загальне керівництво розслі-

дуванням. Він також визначає стратегію і тактику проведення слідчих (розшукових) дій, а також ухвалює рішення щодо залучення спеціалістів для виконання конкретних завдань.

Слідчий має право ініціювати використання спеціальних методів фіксації, наприклад, рекомендувати застосування фото- чи відеозйомки під час огляду місця події. Водночас він не може втручатися у вибір методів і засобів, якими користується експерт-вибухотехнік для виявлення, фіксації та аналізу доказів. Завдання експерта – максимально об'єктивно та професійно провести дослідження, використовуючи свої спеціальні знання й технічні можливості.

Специфіка взаємодії між слідчим і судовим експертом-вибухотехніком ґрунтується на законодавчо врегульованих принципах координації дій. Ця співпраця не передбачає підпорядкування експерта слідчому, а полягає в узгодженому використанні їхніх компетенцій для досягнення спільної мети – встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні. Експерт може виступати як консультант під час огляду місця події, проводити експертизи щодо характеру вибуху, ідентифікації вибухових речовин та механізму їхнього спрацювання.

Таким чином, взаємодія слідчого та судового експерта-вибухотехніка є комплексним процесом, що базується на принципах законності, наукової обґрунтованості та незалежності експертного дослідження. Вона сприяє якісному збору доказової бази, правильній кваліфікації злочинів та ефективному розкриттю кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вибухових пристроїв.

Взаємодія судового експерта-вибухотехніка зі слідчим Національної поліції України під час досудового розслідування – це врегульована кримінальним процесуальним законодавством та іншими нормативно-правовими актами спільна діяльність цих суб'єктів, спрямована на всебічне, повне та об'єктивне дослідження обставин кримінального провадження, пов'язаного з вибуховими речовинами, для встановлення істини та забезпечення законності.

Розслідування злочинів, пов'язаних з вибуховими речовинами, потребує спеціальних знань. Судовий експерт-вибухотехнік володіє такими знаннями та має досвід роботи з вибуховими речовинами, що є необхідним для якісного та ефективного розслідування.

Слідчий є керівником досудового розслідування. Він визначає напрямок розслідування, організовує проведення слідчих (розшукових) дій та приймає процесуальні рішення. Проте, він не має спеціальних знань у сфері вибухотехніки, тому потребує допомоги експерта.

Взаємодія між експертом та слідчим є необхідною для досягнення мети досудового розслідування. Експерт надає слідчому свої знання та висновки, а слідчий забезпечує експерту необхідні умови для проведення досліджень.

Взаємодія судового експерта-вибухотехніка та слідчого Національної поліції України під час призначення та проведення судової експертизи вибухових предметів та вибухових речовин є важливою складовою розслідування злочинів, пов'язаних з їх використанням.

Слідчий, який розслідує злочини, пов'язані з вибуховими речовинами, як правило, присутній під час проведення судових експертиз вибухових предметів та речовин. Ця присутність сприяє ефективній взаємодії між слідчим та експертом, оскільки дозволяє:

Оперативно вирішувати питання, що виникають під час експертизи. Слідчий може безпосередньо звернутися до експерта з питаннями щодо методики дослідження, необхідності надання додаткових матеріалів або участі експерта у проведенні слідчих (розшукових) дій.

Краще розуміти методику експертного дослідження та оцінювати його результати. Присутність на експертизі дає слідчому можливість глибше зрозуміти процес дослідження та правильно інтерпретувати отримані результати.

Конкретизувати або доповнити питання, поставлені перед експертом. Слідчий може уточнити або розширити коло питань, які потребують дослідження, щоб отримати максимально повну інформацію для розслідування.

Отримати додаткову інформацію, що має значення для висунення слідчих версій. Слідчий може отримати від експерта відомості, які допоможуть йому у формулюванні та перевірці різних версій щодо обставин злочину.

Запропонувати експерту застосувати певну методику або технічні засоби дослідження. Слідчий може рекомендувати експерту використовувати конкретні методи або обладнання, якщо це необхідно для отримання більш точних або повних результатів.

Важливо зазначити, що рекомендації слідчого не є обов'язковими для експерта, оскільки останній є незалежним у своїй діяльності та керується власними знаннями та досвідом. Проте, співпраця між слідчим та експертом, заснована на взаємній повазі та професіоналізмі, сприяє ефективному та об'єктивному проведенню експертизи, що є запорукою успішного розслідування злочину.

Окрім присутності на експертизі, взаємодія між слідчим та експертом може здійснюватися й в інших формах, таких як:

Обмін інформацією та консультації. Слідчий та експерт можуть обмінюватися інформацією, що стосується справи, консультуватися з питань, що потребують спеціальних знань, та спільно розробляти стратегію розслідування.

Участь експерта у слідчих (розшукових) діях. Експерт може брати участь в огляді місця події, обшуку, слідчому експерименті та інших слідчих діях, де його спеціальні знання можуть бути корисними.

Підготовка експертних висновків. Експерт проводить дослідження та оформлює свої результати у вигляді письмового висновку, який є доказом у кримінальному провадженні.

Ефективна взаємодія між судовим експертом-вибухотехніком та слідчим є запорукою успішного розслідування злочинів, пов'язаних з вибуховими речовинами, та забезпечення справедливості у кримінальному провадженні.

Висновки і пропозиції. Виходячи з вищевикладеного, можна констатувати, що незважаючи на велику кількість тлумачень поняття «взаємодія», в останньому можна виділити три основні властивості:

горизонтальний характер відносин між учасниками (рівноправність); узгодженість дій за метою, місцем і часом; нормативно-правова основа (відповідність законодавству).

Ключові аспекти взаємодії судового експерта-вибухотехніка зі слідчим Національної поліції України є:

Незалежність та рівноправність: Працівники експертних підрозділів є незалежними та рівноправними зі слідчим, проте слідчий відіграє ключову роль у координації процесу розслідування.

Компетенція: Кожен учасник взаємодії має чітко визначену компетенцію та відповідальність. Слідчий керує розслідуванням, а експерт надає спеціалізовану допомогу у сфері вибухотехніки.

Узгодженість дій: Взаємодія передбачає узгодженість дій між слідчим та експертом для досягнення спільної мети – встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні.

Законність: Взаємодія ґрунтується на законодавстві та нормативно-правових актах, що регулюють діяльність слідчих та експертів.

Загалом, взаємодія судового експерта-вибухотехніка зі слідчим Національної поліції під час досудового розслідування є складним та багатограним процесом, що ґрунтується на принципах законності, професіоналізму, незалежності та співпраці. Ефективна взаємодія між цими суб'єктами є запорукою успішного розслідування злочинів, пов'язаних з вибуховими речовинами, вибуховими при-

строями, та забезпечення справедливості у кримінальному провадженні.

Список використаної літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В.Т. Бусла. – К.: Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
2. Словник української мови в 11 томах / за ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980.
3. Енциклопедія сучасної України / гол. ред. І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.В. Гутрій та ін. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. – Т. 4. – 700 с.
4. Чичиркін А.О. Поняття і суть взаємодії слідчого з працівниками експертних підрозділів. Криміналістичний вісник. 2015. Вип. 1 (23). С. 57–62
5. Клименко Н.І. Судова експертологія: курс лекцій / Н.І. Клименко. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. – 528 с.
6. Моїсєєв О.М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування: монографія / О.М. Моїсєєв. – Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2011. – 424 с.
7. Гузела М., Канцір В. Зарубіжний досвід організації судово-експертної діяльності в процесі здійснення кримінального переслідування. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2018. № 906 (20). С. 129.
8. Полянський А.О. Зарубіжний досвід взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами. Європейські перспективи. 2019. № 3. С. 230-234.
9. Ковальов В.В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2008. 20 с.

Darii S., Sinichenko V. The concept of interaction between a forensic explosion expert and National police investigators during pre-trial investigation

The article expertise the concept and features of the interaction of a forensic explosives expert with investigators of the National police of Ukraine during a pre-trial investigation.

The meaning of the definition of "interaction" and its essence in the context of the activities of a forensic explosives expert and an investigator are investigated. The importance of the consistency of actions between these key participants in a pre-trial investigation is emphasized, which includes three elements: place, time and purpose.

Various definitions of the concept of "interaction" in legal sources are analyzed and a specific, refined definition is proposed, which consists in the fact that the interaction of a forensic explosives expert with an investigator of the National police of Ukraine during a pre-trial investigation is a joint activity of these subjects, regulated by criminal procedural legislation and other regulatory legal acts, aimed at a comprehensive, complete and objective investigation of the circumstances of criminal proceedings related to explosives, in order to establish the truth and ensure legality.

The article pays special attention to the peculiarities of the interaction between a forensic explosives expert and an investigator of the National Police of Ukraine during the

appointment and conduct of a forensic examination of explosives and explosive substances. It is emphasized that the investigator investigating crimes related to explosives is usually present during such examinations, which contributes to effective interaction between the investigator and the expert.

It is concluded that the key aspects of the interaction between a forensic explosives expert and an investigator of the National Police of Ukraine are independence and equality, competence, consistency of actions and legality.

In general, the interaction of a forensic explosives expert with an investigator of the National Police during a pre-trial investigation is a complex and multifaceted process based on the principles of legality, professionalism, independence and cooperation. Effective interaction between these entities is the key to successful investigation of crimes related to explosives and explosive devices, and ensuring justice in criminal proceedings.

Key words: *definition, interaction, forensic expert, explosives expert, investigator, National Police of Ukraine, pre-trial investigation, explosives expertise, criminal proceedings.*